

Handel med insatser ger starka signaler

Ekonomer ifrågasätter ofta kooperativt företagande. En skeptiker är Bengt Holmström, som den 10 december 2016 tog emot Nobelpriset i ekonomi i Stockholms stadshus – fast egentligen är det inget Nobelpris utan ”Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne”. Holmström är finlandssvensk men arbetar som professor vid Massachusetts Institute of Technology i USA.

Holmström deltog i det evenemang, som den finska paraplyorganisationen för Kooperation, Pellervo, anordnade år 1999 för att fira sina hundra år. Där höll han ett anförande om Kooperationens framtid, liksom Olle Hakelius, undertecknad och några andra. Holmströms anförande har blivit en mycket citerad artikel.

KRITIK MOT KOLLEKTIVET

Ett område som Holmström studerat är varför kapitalmarknader fungerar bättre eller sämre. Hans artikel till Pellervo-seminariet hade ”corporate governance” som teoretisk bas. Detta är ett teoriområde som förklarar varför företag är uppbyggda på det ena eller andra sättet.

Kritiken från Holmström och många andra riktar sig mot den traditionellt uppbyggda kooperationsformen, som ju kännetecknas av kollektivistiska egenskaper. Kapitalet är underlagt kollektiva beslut, besluten fattas i organisationstoppen och medlemsrelationerna kännetecknas av likabehandling.

Han pekar på att det i stora och heterogena medlemskårer finns en risk att investeringarna inte gagnar medlemmarna mest möjligt. När medlemmarna har lika rösträtt, har egentligen ingen något inflytande.

MOTVERKAR ANPASSNING

Holmströms hårdaste ord handlade dock om bristen på marknader för kooperativa ägarandelar. Medlemmarnas insatser regleras av kollektiva beslut, som har fattats vid stämmor. I den kapitalistiska världen kan riskkapitalister stöpa om ett dåligt fungerande företag, men det går inte i traditionell Kooperation. Föreningens investeringsportfölj passar inte för alla inom den stora och spridda medlemskåren.

Mot slutet av sin artikel nämner Holmström att de kooperativa problemen kan i viss mån lösas genom innovativa lösningar, till exempel omsättningsbara kapitalinsatser. När medlemmarna kan handla med sitt insatskapital fattar de individuella beslut och är inte enbart hänvisade till kollektiva beslut.

För Holmström är det viktigt att ekonomiska aktörer har möjlighet att själva besluta om hur deras pengar ska placeras. De individuella investeringsbesluten ger starka signaler om hur organisationer ska investera i olika verksamheter, jämfört med de svaga signaler som det blir när folk yttrar sig på stämmor eller liknande församlingar.

KRÄVER KAPITAL

Kritik såsom den ovannämnda är svår att bestrida, när föreningar i stor utsträckning har integrerat framåt i förädlingskedjorna. Då krävs mycket kapital. Annat var det förr, när Kooperationen sysslade endast med att förädla medlemmarnas produkter fram till dess att dessa kunde säljas på en större marknad. På den tiden ledde de kollektivistiska egenskaperna till stor volym och därmed låga genomsnittliga kostnader i förädlingen.

När föreningarna idag har kapitalkrävande vidareförädling, måste deras egenskaper anpassas till de nya marknadsförutsättningarna. En sådan anpassning är kapitalmarknader, där medlemmarna kan handla med insatskapital, förlagsinsatser och emissionsinsatser. På dessa marknader sätts priser som påverkas av vilken kapitalavkastning som föreningarna ger.

Exempel är Lantmännen och Södra. När medlemmarna handlar med de olika slagen av insatser, förmedlar de marknadssignaler till företagsledningen. Samtidigt gäller att Lantmännens division Lantbruk måste erbjuda tillräckligt attraktiva villkor för att medlemmarna ska vara nöjda.

BALANSERAR INTRESSEN

I och med att det finns marknadsplatser för medlemsinsatser mildras problemet med att medlemmar har motstridiga intressen. När många medlemmar är aktiva på dessa marknader och när medlemmarna äger mycket omsättningsbart kapital, får de allt mera samma intresse, nämligen kapitalavkastning. De har möjlighet att gå in i och ut ur marknaderna för insatserna. Det kollektiva beslutsfattandet finns förvisso kvar, men dess relativa betydelse minskar i och med att företagsledningen får signaler också genom medlemmarnas individuella investeringsbeslut.

Dessutom blir föreningar med omsättningsbara medlemsinsatser inte lika inlåsta i bestämda verksamhetsgrenar, vilket är fallet med traditionellt uppbyggda föreningar. Lantmännen utvecklar olika affärer i hela värdekedjan ”från jord till bord”. De investerar i verksamheter, där de har unika kompetenser och därmed möjlighet till bra kapitalavkastning. Detta är en föreningsmodell, som Holmström har mindre fog att vara särskild kritisk mot.

Vill du läsa mera?

Bengt Holmström: Future of Cooperatives: A Corporate Perspective. LTA (Finnish Journal of Business Economics), nr 4, sid. 404-417.

Jerker Nilsson, Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala

